

ISTORIKAS IR DIPLOMATAS VYTAUTAS ŽALYS APIE DIPLOMATINĖS TARNYBOS SUSIFORMAVIMĄ

Lietuvos diplomatinė tarnyba 1930-ųjų pradžioje

Ketvirtojo dešimtmečio pradžioje, po kelių reorganizacijų, nusistovėjo daugiau mažiau pastovi Užsienio reikalų ministerijos (toliau - URM) struktūra, atitikusi panašaus dydžio valstybių (Latvijos, Estijos) tarptautinius reikalus kuruojančių žinybų struktūrą: užsienio reikalų ministro darbą organizavo ir protokolo reikalus¹ tvarkė Ministerio kabinetas (iki 1933 m. - Ministerio sekretoriatas). Ministro kabinetui dar buvo pavaldžios slaptoji raštinė (slaptasis archyvas) ir šifruotojos. URM buvo trys - Politikos, Teisių ir administracijos bei Ekonomikos - departamentai. Pirmasis jų, Politikos departamentas, laikytas URM „smegenimis“, rengė Lietuvos užsienio politikos strategiją ir taktiką. Čia buvo ruošiamos sutartys su užsienio valstybėmis, instrukcijos pasiuntinybėms, kontroliuojama, kaip jos vykdomos. Šiam departamentui priklausė geografiniu pagrindu sudarytos referentūros, kuravusios santykius su atskiromis valstybėmis. 1933 m. URM žinyne neradus referentūrų išsklotinės skaitytojui galima pateikti 1931 m. buvusią padėtį - tuo metu² Politikos ir ekonomijos reikalų departamente būta trijų - Rytų, Vakarų ir Europos centro valstybių - referentūrų. Prie A. Voldemaro galiojusi šalių priskyrimo vienai ar kitai referentūrai tvarka D. Zauniaus iniciatyva buvo kiek pakeista, tačiau šių dienų akimis žiūrint šalių priskyrimas referentūroms keistokai atrodo tiek A. Voldemaro, tiek ir D. Zauniaus vadovavimo URM laikais³.

Teisių ir administracijos departamento kompetencijai priklausė įvairūs administracijos (URM biudžeto, etatų, personalo centre, atstovybėse ir kt.), konsuliniai (pilietybės, dokumentų išdavimo ir kt. konsulinės pagalbos reikalai) bei tarpininkavimo tarp Lietuvos ir užsienio valstybių įstaigų klausimai. Šiam departamentui priklausė ir URM archyvas. Ekonominių reikalų departamentas kuravo ekonominius ir užsienio prekybos reikalus, vienas svarbiausių šio departamento veiklos prioritetų buvo naujų rinkų Lietuvos eksportui paieška⁴.

Trečiojo dešimtmečio antrojoje pusėje, t. y. A. Voldemaro vadovavimo URM laikais, panaikinus užsienio reikalų viceministro pareigybę atsirado nauja - generalinio sekretoriaus - pareigybė. Pirmuoju URM generaliniu sekretoriumi 1927 m. balandžio 27 d. tapo Bronius Kazys Balutis, 1928 m. spalio 1 d. jį pakeitė D. Zaunius. Nuo 1929 m. generalinis sekretorius kartu ėjo ir Politikos departamento direktoriaus pareigas. D. Zauniui iš generalinio sekretoriaus persėdus į ministro kėdę ši pozicija nebuvo panaikinta, tačiau naujas asmuo į šias atsakingas pareigas taip ir nebuvo paskirtas. Ilgam laisva liko ir Politikos departamento direktoriaus pareigybė (šio departamento darbui tiesiogiai vadovavo pats ministras D. Zaunius). Tokia padėtis tęsėsi iki 1932 m. rugsėjo 1 d., kuomet Politikos departamento direktoriumi buvo paskirtas Stasys Lozoraitis. Tačiau net ir po to užsienio reikalų ministras D. Zaunius neskubėjo šio, tuo metu jauno, perspektyvaus ir stiprų užnugarį Prezidento ir Ministro Pirmininko aplinkoje turėjusio, diplomato skirti URM generaliniu sekretoriumi⁵.

URM priklausė ir Lietuvos telegramų agentūra (Elta), 1931 m. turėjusi savo korespondentus Rygoje, Berlyne, Londone ir Romoje, 1933 m. - Londone ir Romoje. 1933 m. įsteigta nauja įgaliotųjų ministerių centre pareigybė, šias pareigas ėjo į užsienio valstybes paskirti, tačiau dėl vieno ar kitų

¹ URM protokolo šefo pareigybė įsteigta 1931 m. vasario 24 d.

² 1931 m. URM buvo du departamentai: Politikos ir ekonomijos reikalų bei Teisių ir administracijos reikalų.

³ Vadovaujant A. Voldemarui Politikos departamentą sudarė trys referentūros: Rytų valstybių (SSRS, Latvijos, Estijos, Suomijos, Lenkijos, Švedijos, Danijos, Norvegijos, Tolimųjų Rytų); Vakarų valstybių (Anglijos, Prancūzijos, Ispanijos, Portugalijos, Italijos, Šventojo Sosto, Olandijos, Belgijos, Šveicarijos, Amerikos, Afrikos ir Australijos); Europos centro valstybių (Vokietijos, Austrijos, Vengrijos, Čekoslovakijos, Jugoslavijos, Rumunijos, Bulgarijos, Graikijos, Turkijos). D. Zauniui tapus ministru, Skandinavijos šalys (Švedija, Danija, Norvegija) iš Rytų perkeltos į Europos centro valstybių referentūrą, vietoje jų į Rytų valstybių referentūrą įtrauktos Balkanų valstybės (Jugoslavija, Bulgarija, Graikija, Rumunija) ir dar Turkija bei Persija. Mažiausiai pakito Vakarų valstybių referentūrą, tačiau susikomplicavus santykiams su Vatikanu joje nebeliko atskiro tarnautojo, kuruojančio santykius su Šventuoju Sostu, o Šveicarijos reikalai perduoti Europos centro valstybių referentūrai. D. Zauniaus iniciatyva įkurta dar ir atskira Tautų Sąjungos reikalų referentūrą (žr. *Užsienio reikalų ministerijos žinynas* (toliau - *URM žinynas*), 1929, p. 204; 1931, p. 10-11). S. Lozoraičiui ėmus vadovauti URM referentūrų sudėtis toliau buvo koreguojama.

⁴ *URM žinynas*, 1933, p. 7-10.

⁵ Apie tokio savotiško D. Zauniaus elgesio motyvus bus rašoma kitame šio tomo skyriuje. Mūsų žiniomis, po ilgos pertraukos, tik 1936 m. gruodžio 5 d., URM generaliniu sekretoriumi buvo paskirtas J. Urbšys.

priežasčių Kaune rezidavę diplomatai⁶.

Diplomatinės tarnybos darbuotojai pagal savo pareigybes skirstyti į kategorijas (nuo II iki XVIII). 1933 m. aukščiausiai - XVIII - kategorijai buvo priskirti URM generalinis sekretorius ir nepaprastieji pasiuntiniai bei įgaliojami ministrai; XVI kategorijai - departamentų direktoriai; XV kategorijai - protokolo šefas, URM referentai (referentūrų vadovai), generaliniai konsulai, pasiuntinybių patarėjai ir pan.⁷

Diplomatinėje tarnyboje dirbančiųjų skaičius įvairavo pagal poreikį ir valstybės finansines galimybes. Laikotarpiu tarp 1921 ir 1923 m., t. y. aktyviausių pastangų siekiant Nepriklausomybės tarptautinio pripažinimo, narystės Tautų Sąjungoje ir pradiniame Vilniaus bylos etape, centre (URM) ir užsienyje dirbo 215-216 diplomatų ir tarnautojų⁸. Po Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos padidėjus valstybės valdymo išlaidoms ir siekiant sumažinti biudžeto išlaidas 1924 m. pradžioje dirbančiųjų diplomatinėje tarnyboje skaičius sumažintas kone perpus - iki 117⁹. Ne ką didesnis jis buvo ir A. Voldemaro vadovavimo diplomatinei tarnybai pabaigoje (1929 m.), kuomet URM ir atstovybėse užsienyje dirbo apie 140 diplomatų ir tarnautojų¹⁰. Sparčiau diplomatinė tarnyba ėmė augti užsienio reikalų ministru tapus D. Zauniui: praėjus vos dvejiems metams po A. Voldemaro pašalinimo, t. y. 1931 m., diplomatinėje tarnyboje dirbančiųjų skaičius gerokai padidėjo - nuo 140 iki 220 (centre dirbo 75, atstovybėse - 145 diplomatai ir tarnautojai¹¹). 1933 m. šis skaičius iš esmės liko nepakitęs (219)¹². Tokia sparti diplomatinės tarnybos 1929-1931 m. plėtra - ne tik ir ne tiek naujojo užsienio reikalų ministro nuopelnas, kiek pasikeitusios Lietuvos tarptautinės padėties ir pirmiausia 1930-ųjų rudenį netikėtai susikomplicavusių santykių su Vokietija bei prasidėjusios Tranzito bylos (su Lenkija) svarstymo Tautų Sąjungoje pasekmė. Pažymėtina, kad šalies vadovybė ryžosi gerokai padidinti diplomatinės tarnybos darbuotojų skaičių nepaisydama prasidėjusios pasaulinės ekonominės krizės, kuri, tiesa, į Lietuvą atėjo kiek pavėluotai.

Septyniiasdešimt penki (1931 m.) Kaune dirbę diplomatai ir tarnautojai glaudėsi URM rūmuose, miesto centre, Laisvės alėją kertančioje tylioje Daukanto gatvėje, name, pažymėtame „13“ numeriu¹³. Šį pastatą

⁶ URM žinynas, 1933, p. 7-10.

⁷ Ten pat, p. 198-199

⁸ Vyriausybės žinios, 1921 m. balandžio 8 d., Nr. 63, p. 9-11; Vyriausybės žinios, 1923 m. balandžio 6 d., Nr. 128, p. 2-3.

⁹ Vyriausybės žinios, 1924 m. kovo 29 d., Nr. 155, p. 1.

¹⁰ URM žinynas, 1929, p. 37-38.

¹¹ Diplomatinės tarnybos darbuotojų (centre ir atstovybėse) kaitos dinamika: 1921 m. centre dirbo 54, užsienyje (pasiuntinybėse ir konsulatuose) - 123 darbuotojai; 1921 m. Elta turėjo net 39 etatus, 12 Eltos bendradarbių dirbo užsienio valstybėse, vien Berlyne tokių buvo 5 (Vyriausybės žinios, 1921 m. balandžio 8 d., Nr. 63, p. 9-11). 1923 m. pradžioje centre dirbo 72 darbuotojai, atstovybėse ir konsulatuose - 143 tarnautojai bei diplomatai (Vyriausybės žinios, 1923 m. balandžio 6 d., Nr. 128, p. 2-3). 1924 m. URM liko tik 52 diplomatai ir tarnautojai, dirbančiųjų užsienyje skaičius sumažėjo iki 65 (Vyriausybės žinios, 1924 m. kovo 29 d., Nr. 155, p. 1); 1929 m. centre dirbo 62, užsienyje - 78 diplomatai ir tarnautojai (URM žinynas, 1929, p. 37-38)

¹² URM žinynas, 1933, p. 198-199

¹³ Pastatai, kuriuose pirmaisiais Nepriklausomybės metais (1918-1922 m.) buvo įsikūrusi URM, nėra preciziškai lokalizuoti. Fragmentinio pobūdžio medžiaga, kuria disponuoja autorius, leidžia manyti, kad 1918 m. lapkričio mėnesį įkūrus URM pastato ministerijai nespėta paskirti. 1919 m. sausio 2 d., po skubios evakuacijos iš Vilniaus, kuris iš pradžių atsidūrė lenkų, o vėliau - bolševikų rankose, persikėlusį į laikinąją sostinę URM (kanceliarija ir užsienio pasų skyrius) laikinai įsikūrė Ministrų Tarybos pastato „kambaryje Nr. 12“ (Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau - LCVA), f. 383, ap. 10, b. 11,1. 281). 1919 m. būta planų Ministrų Kabinetai, URM ir VRM skirti didelį pastatą Totorių g. 17 (LCVA, f. 923, ap. 1, b. 57,1. 13v), tačiau vėliau šio sumanymo atsisakyta. 1920 m. pradžioje URM buvo įsikūrusi Donelaičio g., name, kuris vienintelis Kaune tada turėjo centrinių šildymą. Tame pačiame pastate „žemutinę dalį ir keletą kambarių pirmajame aukšte buvo paėmusi Finansų ministerija ir Centralinis paštas. Antrajame aukšte tilpo visas Ministrų Kabinetas...“ URM šiame pastate priklausė šeši kambariai (V. Sirvydas, B. K. Balutis, *Jo gyvenimas ir darbai*, Sodus, Michigan, 1951, p. 53). 1920 m. vasarą, kai Vilnius buvo trumpam susigrąžintas Lietuvai, URM pasirinko reprezentacinius Masalskių rūmus, vėliau, rugsėjo 15 d., nuspręsta Valstybės Prezidentui, Ministrų Kabinetai ir URM skirti buvusius Vyskupų rūmus (Universiteto g. 6-8, t. y. dabartinės Prezidentūros rūmus). Pirmasis pastato (Universiteto g. 8) aukštas ir visi ten esantys 23 kambariai turėjo tekti URM, antrąjį aukštą (14 kambarių) planuota skirti Prezidentūrai. Vieną iš dviejų, didesnę, antrojo aukšto salę numatyta skirti viešioms priėmimams; kitą, su atskiru įėjimu, - Ministrų Kabineto posėdžiams. Name Nr. 6 esančius 20 kambarių galvota panaudoti Prezidentūros, Ministrų Kabineto ir URM raštinėms. Beje, abu šie namai buvo sujungti koridoriumi (LCVA, f. 383, ap. 7, b. 155,1. 36). Pasak ten dirbusių, abu šie pastatai buvo visiškai nepritaikyti įstaigų darbui: „Tai buvo labai nepraktiški namai, su didelėmis pereinamomis salėmis ir daugybe taip pat pereinamų mažų kambarių apatiniame aukšte“ (P. Klimas, *Lietuvos diplomatinėje tarnyboje*, Vilnius, 1991, p. 33). Užsienio reikalų ministras J. Purickis buvo tvirtai apsisprendęs keltis į Vilnių su visa ministerija, ypač kad „tai buvo lengviausiai transportuojamas įstaiga: valdininkų mažai, inventorių dar mažiau“. Tačiau, kaip pastebė P. Klimas, „kraustėmės kartu mielai ir lyg nenoromis...“ (ten pat). Matyt, netikėta, kad Lietuvai pavyks išlaikyti Vilnių. Nuojauta Lietuvos diplomatų neapgavo. Gen. Lucianui Želigowskiui pradėjus Vilniaus puolimą, URM tą pačią naktį, susikrovusi archyvus, persikėlė atgal į Kauną (V. Sirvydas, B. K. Balutis, *Jo gyvenimas ir darbai*, p. 64). Spalio 11d. Vilnių paliko ir diplomatinis korpusas, kuriam persikelti į Kauną buvo suteiktas specialus traukinys (žr. *Public Record Office. Foreign Office* (toliau - PRO. FO), 371, 5374, Northern (toliau - N) 11114,45-47). Antrą kartą grįžus į Kauną URM įsikūrė (iki 1922 m.) ant Donelaičio ir Maironio g. kampo, priešais Lietuvos banko, kuriame buvo A. Voldemaro apartamentai, rūmus (buvę Rusijos valstybinio banko Kauno skyriaus

URM nuomojo nuo 1922 m., 1926 m. URM lėšomis buvo atliktas namo vidaus remontas, įvestas centrinis šildymas¹⁴. Nors trijų aukštų URM rūmai labiau panašėjo į gyvenamąjį namą nei į valdžios institucijos pastatą, bendrame Kauno architektūriniame peizaže tai buvo ganėtinai solidus, vienas iš nedaugelio laikinojoje sostinėje secesinio interjero pastatas.

1933 m. Lietuva turėjo 11 pasiuntinybių užsienyje (JAV, Čekoslovakijoje, Didžiojoje Britanijoje, Estijoje, Italijoje, Latvijoje, Prancūzijoje, SSRS, Švedijoje, Vatikane, Vokietijoje), kuriose nuolat rezidavo Lietuvos nepaprastieji pasiuntiniai ir įgaliotieji ministrai. Vienai jų (Argentinoje) vadovavo laikinasis reikalų patikėtinis (o po 1934 m. rugsėjo 1 d. - jau nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras). Trylikoje valstybių (Austrijoje, Belgijoje, Brazilijoje, Danijoje, Ispanijoje, Norvegijoje, Olandijoje, Paragvajuje (iki 1934 m. rugsėjo 1 d. pasiuntinybei čia vadovavo *chargé d'affaires*, vėliau - nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras), Portugalijoje, Suomijoje, Šveicarijoje, Urugvajuje, Vengrijoje) pasiuntinio lygiu buvo atstovaujamos iš kitų valstybių sostinių¹⁵. Ketvirtojo dešimtmečio pradžioje Lietuva turėjo nedidelę, tačiau plačiame geografiniame areale išdėstyta konsulinę tarnybą¹⁶.

1931-1933 m. Lietuvos pasiuntinybių ir konsulatų etatų sąrašė randame 12 pasiuntinių („įgaliotųjų ministerių“), 4 generalinius konsulus, 4 patarėjus ir pan. Visoms Lietuvos atstovyboms užsienyje 1933 m. buvo skirti 2 vairuotojų („šoferių“) ir net 35 tarnų etatai¹⁷. Taigi, dauguma pasiuntinių arba patys vairavo automobilius, arba tai atlikdavo kiti atstovybių darbuotojai. Beje, 1931 m. URM disponavo dviem amerikietiškais „Buick“ automobiliais, vienas kurių, didesnis, buvo ministro, kitas - Teisių ir administracijos departamento direktoriaus žinioje¹⁸.

Plečiantis Lietuvos diplomatinio atstovavimo tinklui, valstybei kilo brangus, bet neišvengiamas pastatų (patalpų) atstovyboms užsienio valstybėse įgijimo klausimas. Neturtinga Lietuva, aukodama tuos negausius išteklius, kuriais disponavo valstybė, stengėsi įsigyti reprezentatyvius, geruose rajonuose esančius pastatus. Per pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį Lietuva nusipirko keletą pastatų pasiuntinyboms, kurie nebūtų padarę gėdos ir kur kas už ją didesnėms ir turtingesnėms valstybėms. 1924 m. už 90 000 JAV dolerių¹⁹ Vašingtone, vienoje reprezentatyviausių to meto JAV sostinės 16-ojoje gatvėje, greta Prancūzijos ambasados, Lietuvos pasiuntinybei išsimokėtinai buvo nupirkta įspūdingas tiems laikams pastatas su 17 000 kvadratinų pėdų sklypu (už jo įgijimą Lietuvos Vyriausybė visiškai atsiskaitė 1931 m.)²⁰. 1925 m. vasarą už 788 847 Lt nupirkta puikus trijų aukštų pastatas pasiuntinybei Paryžiuje, tais pačiais metais už daugiau kaip milijoną litų (1 128 000 Lt, kitais duomenimis, 1 641 600 Lt) nupirkta įspūdingas pastatas pasiuntinybei Berlyne su nemažu žemės sklypu (už jo įgijimą Lietuvos Vyriausybė visiškai atsiskaitė 1927 m.)²¹. 1922 m. spalio mėnesį Lietuvos

rūmai, statyti 1912-1913 m.; žr. *Lietuvos aidas*, 1995 m. lapkričio 23 d., Nr. 236). 1922 m. URM persikėlė į Daukanto g. 13, iš ten 1935 m. - į šalia pastatyto Žemės banko rūmų (dabar - KTU Centriniai rūmai, Donelaičio g. 73) ketvirtąjį aukštą ir užėmė butus iš Vienybės aikštės pusės (žr. K. Reisonas, Nauji techniški įrenginiai ir statybos Lietuvoje, *Technika ir Ūkis*, 1935, Nr. 1(10), p. 26). Daukanto g. 13 liko tik Elta, kitos patalpos buvo išnuomos įvairioms įstaigoms (N. Lukšionytė-Tolvaišienė, *Gubernijos laikotarpis Kauno architektūroje*, Kaunas, 2001, p. 133).

¹⁴ N. Lukšionytė-Tolvaišienė, *Gubernijos laikotarpis Kauno architektūroje*, p. 132-133.

¹⁵ Pasiuntiniai, akredituoti Austrijoje, Šveicarijoje, Vengrijoje, rezidavo Berlyne; o akredituoti Belgijoje, Graikijoje (nuo 1931 m.), Ispanijoje, Portugalijoje, Liuksemburge (nuo 1931 12 19) - Paryžiuje; Lotynų Amerikos šalyse (Brazilijoje, Paragvajuje, Urugvajuje) Lietuvai buvo atstovaujama iš Argentinos; Danijoje ir Norvegijoje - iš Stokholmo. Suomijai paskirtas pasiuntinys 1929 m. rezidavo Taline, 1931 m. - Kaune, 1933 m. - Prahoje. Iš Londono buvo atstovaujama Olandijoje, vėliau ir Šveicarijoje. Turkijoje (nuo 1932 05 20) ir Persijoje (nuo 1933 05 20) - iš Maskvos.

* Generaliniai konsulatai veikė Niujorke ir Tel Avive (Palestina); konsulatai - Čikagoje, Briuselyje, San Paule (Brazilija), Rygoje, Daugpilyje, Liepojoje, Karaliaučiuje, Tilžėje, Hamburge; garbės generaliniai konsulatai - Vienoje, Kopenhagoje, Osle, Helsinkyje, Čiuriche, Budapešte; garbės konsulatai - Antverpene, Brno, Arhuse (*Aarhus*, Danija), Odensėje (Danija), Glazge (*Glasgow*, Škotija, Didžioji Britanija), Atėnuose, Romoje, Milane, Genujoje, Liuksemburge, Meksike, Joha-nesburge (PAR), Lisabonoje, Porte, Bordo (*Bordeaux*, Prancūzija), Lione (*Lyori*), Marselyje, Nicoje, Ruane (*Rouen*) (visi Prancūzijoje), Turku (Suomija), Geteborge, Kalmare, Malmėje (visi Švedijoje), Breslave (*Breslau*, dabar - Vroclavas Lenkijoje, tada priklausęs Vokietijai), Dresdene, Kelne (*Kolri*), Leipcige, Liubeke (*Lübeck*), Štetene (*Stedten*); garbės vicekonsulatai - Obenro (*Aabenraa*), Randerse (abu Danijoje), Osle ir Stokholme.

¹⁶ *URM žinytas*, 1933, p. 200-217.

¹⁷ Ten pat, p. 199

¹⁸ LCVA, f. 383, ap. 7, b. 963,1.11

¹⁹ Viename URM dokumentų nurodoma kita - 800 000 Lt - suma (žr. LCVA, f. 383, ap. 6, b. 47,1.5v). Tuometinis lito ir JAV dolerio kursas buvo 1:10, kodėl toks didelis nurodomų sumų skirtumas, neaišku.

²⁰ A. Eidintas, *Lietuvos ambasados rūmų Washington, D.C. istorija*, Washington, D.C., 1996, p. 9-10

²¹ *Pro memoria* „Užsienio reikalų ministerijos turimo nekilnojamo turto klausimu“ (be parašo, be datos), LCVA, f. 383, ap. 6, b. 47,1. 6

pasiuntinybei Maskvoje išnuomotas gražus dviejų aukštų pastatas pačiame miesto centre²². 1931 m. vasarą į naują erdvę pastatą įsikėlė ir Lietuvos generalinis konsulas Karaliaučiuje²³.

Ketvirtojo dešimtmečio pradžioje laikai, kuomet diplomatinė tarnyba nesugebėjo konkuruoti su privačiu verslu dėl gabių darbuotojų²⁴, jau buvo likę toli praeityje ir pageidaujančiųjų pasirinkti diplomato darbą netrūko. Nepriklausomoje Lietuvoje diplomatai buvo priskiriami tvirtam vidutiniam sluoksniui ir tokia padėtis galėjo užtikrinti normalų pragyvenimo lygį net ir ne aukščiausiojo rango pareigūnams. Diplomatai atlyginimai buvo tapatūs kitų valstybės tarnautojų atlyginimams, tačiau du aspektai darbą diplomatinėje tarnyboje darė ypač patrauklų: viena vertus, to meto Lietuvoje tai buvo prestižinė tarnyba, kita vertus, išvykus dirbti į užsienį dėl įvairių priedų (darbo užsienyje, šeimos ir kt.) diplomatai atlyginimai gerokai padidėdavo²⁵.

Dėl šios priežasties, o kartais vadovaudamiesi ir kitais sumetimais, kai kurie diplomatai (dažniausiai turintys pasiuntinių rangą) nerodė didelio entuziazmo grįžti dirbti į URM. Tokiu būdu diplomatinėje tarnyboje jau ketvirtojo dešimtmečio pradžioje atsirado keletas pasiuntinių „ilgaamžių“, sugebėjusių už Lietuvos ribų praleisti kur kas daugiau laiko nei tai buvo priimta tarptautinėje praktikoje, nors tais laikais ji nebuvo tokia griežta kaip šiandien. 1930 m. spalio viduryje

D. Zaunius buvo nusistatęs pakeisti kai kuriuos per ilgai savo postuose užsisėdėjusius pasiuntinius²⁶, tačiau šis jo ketinimas tuomet nebuvo įgyvendintas. Norėdama užkirsti kelią tokiai nenormaliai praktikai ketvirtojo dešimtmečio antrojoje pusėje Vyriausybė priėmė specialų nutarimą, apribojantį pasiuntinių amžių, taip pat ir jų darbo vienoje šalyje trukmę²⁷.

Didesnio turto iš darbo diplomatinėje tarnyboje nesusikrovė nei vienas, net ir paties aukščiausiojo rango pareigūnas, todėl finansinė pusė buvo tik vienas ir ne pats svarbiausias motyvas, skatinęs norą įsidarbinti diplomatinėje tarnyboje. Galima drąsiai teigti, kad tarpukariu daugelio, ypač jaunosios kartos atstovų, siekį patekti į diplomatinę tarnybą dažniausiai lėmė ne tiek finansiniai ar kiti merkantiliniai išskaičiavimai, o savaimė suprantamas noras pažinti platesnį pasaulį, praplėsti savo akiratį, pagaliau ir pasitarnauti Tėvynei viename iš pačių sunkiausių ir atsakingiausių barų - diplomatijos fronte.

Iš: Vytautas Žalys, *Lietuvos diplomatijos istorija 1925 – 1940 metais*, Vilnius, 2012, t. 2, d. 1, p. 19 – 26.

²² *URM žinios*, 1922 m. spalio 17 d., Nr. 89; LCVA, f. 383, ap. 7, b. 288,1. 22.

²³ Iš tarpukariu nupirktų pastatų šiandien tik pasiuntinybės Vašingtone pastatas priklauso Lietuvai. Po okupacijos ir aneksijos kai kurios valstybės (pvz., Prancūzija, Italija) be jokių skrupulų perdavė Lietuvos pasiuntinybių pastatus Sovietų Sąjungai, kitos (pvz., JAV), nepaisydamos primygtinų Maskvos reikalavimų, nesutiko to padaryti, dar kiti pastatai (pvz., Berlyne) buvo subombarduoti Antrojo pasaulinio karo metu.

²⁴ Nepriklausomybės pradžioje Lietuvos užsienio reikalų ministrai vis skųsdavosi, kad dėl mažų algų diplomatinėje tarnyboje jie negali konkuruoti su privačiu verslu dėl gabių darbuotojų. Žr. A. E. Senn, *The Formation of the Lithuanian Foreign Office, 1918-1921*, 21 *Slavic Review*, September 1962, p. 504-505.

²⁵ Didžiausius priedus gaudavo diplomatai Londone, Šiaurės ir Pietų Amerikoje. Kiek mažesni priedai mokėti diplomatams Berlyne, Maskvoje, Paryžiuje, Stokholme, Romoje, Prahoje, Azijos valstybėse ir Australijoje. Dar mažesnius priedus gaudavo diplomatai, dirbę Helsinkyje, Rygoje, Taline, pagaliau mažiausi priedai buvo numatyti dirbusiesiems Lietuvos konsulatuose Latvijos, Estijos ir Suomijos provinciniuose miestuose. Žr. Užsienio priedų lentelė, *URM žinybas*, 1933, p. 22.

²⁶ Užsienio reikalų ministras dr. Zaunius apie Klaipėdos, Vilniaus tranzito per administracinę liniją ir kitus reikalus, *Lietuvos žinios*, 1930 m. spalio 18 d., p. 3

²⁷ Šia prasme padėtis Lietuvoje nebuvo unikali. Panašios tendencijos buvo pastebimos ir kitose valstybėse. Pvz., kaip pastebi Estijos istorikas Eero Meidijainenas, daugelio Estijos pasiuntinių didžiausiu rūpesčiu trečiajame dešimtmetyje buvo išvengti pavojaus būti perkeltiems į mažiau reikšmingą postą arba būti atšauktiems darbui URM. Tokią padėtį lėmė vidinio diplomatijos įstatymo neturėjimas, diplomatų rotacijos sistema Estijoje įvesta 1930 m. (remiantis Estijos parlamente patvirtintu pirmuoju Užsienio tarnybos aktu, diplomatas negalėjo vienoje valstybėje dirbti ilgiau nei 3-4 metus. Žr. E. Meidijainen, *"New Diplomacy" and the Formation of Estonia's Foreign Service*. Prieiga per internetą: <http://www.ciohres.net/books4Zl/12.pdf>, p. 233). Apie D. Zauniaus pastangas pakeisti padėtį žr. kitame skyriuje.